

Биљана Ћелић

biljanacelic1@gmail.com

Јавна установа „Народна библиотека“

Мркоњић Град

УДК 027.54:025.321

DOI 10.7251/BSCSR2310209C

ЗАВИЧАЈНЕ ЗБИРКЕ-КОРАК ДАЉЕ (САРАДЊА СА ДЈЕЧИЈИМ ОДЈЕЉЕЊИМА У ШКОЛАМА)

Сажетак: Системски прикупљена, сређена и обрађена библиотечка грађа која се по свом садржају односи на завичај- историјску, политичку, економску и географску цјелину, грађу која је штампана на тој територији и чији су аутори за њега везани путем рођења, стваралаштва и живота, гради завичајну збирку једног града. Завичајни фонд народних библиотека може се сматрати најстаријим обликом организовања библиотечких фондова и као такав представља локални обавезни примјерак и дио националног фонда. Сарадња народних библиотека са установама и школама укључује првенствено локално становништво, а примарни циљ су јој ђаци и студенти.

Кључне ријечи: завичајни фонд, народна библиотека, школска библиотека, промоција локалне заједнице, дигитализација, културно- историјски значај, образовање.

У данашњем времену глобализације, потребно је истаћи све оно по чему је нека средина препознатљива и различита у односу на друге. Богат и добро организован завичајни фонд даје преглед историјског богатства, културног стваралаштва као и цјелокупног развоја регије.

Системски прикупљена, сређена и обрађена библиотечка грађа која се по свом садржају односи на завичај- историјску, политичку, економску и географску цјелину, затим грађу која је штампана на тој територији и чији су аутори за њега везани

путем рођења, стваралаштва и живота, гради завичајну збирку једног града.

Завичајни фонд народних библиотека може се сматрати најстаријим обликом организовања библиотечких фондова и као такав представља локални обавезни примјерак и дио националног фонда.

Завичајну библиотечку грађу дијелимо на:

- монографске публикације (књиге које обрађују проблематику завичаја, књиге аутора који су рођени на предметној територији, студије, монографије, споменице, годишњаци, јубиларна издања);
- серијске публикације (часописи, годишњаци, зборници);
- картографске публикације, музикалије, графике, мапе и некњижни библиотечки материјал;
- рукописна грађа;
- службени документационо информациони материјал;

Монографске публикације о појединим мјестима и људима су најбројније у завичајним фондовима.

Историјски, културни и привредни развој једног краја најлакше пратимо преко локалне штампе која је редовни сапутник свим локалним дешавањима, из чега се изводи закључак да завичајни фонд народне библиотеке није потпун уколико не садржи завичајну периодику.

У оквиру ове цјелине битно се осврнути на вриједност некњижне грађе (плакати, позивнице, разгледнице итд.) из разлога што се ова врста материјала не може набавити куповином или библиотечком размјеном, а сама по себи губи основну употребну вриједност након времена означеног на њима, тако да представља једино штампано свједочанство о протеклом догађају.

Рукописна грађа има изузетну важност јер се обично односи на фонд старе грађе и често је проналазимо у вриједним легатима у оквиру библиотека.

Службено документационо- информациони материјал у

завичајном фонду су најчешће Службени гласници локалне управе.

Веома важну улогу има и израда завичајне библиографије. Она представља извор за формирање фонда или настаје као резултат већ формираног завичајног фонда.

Завичајна збирка би требала бити смјештена физички издвојена од остатка фонда и доступна за рад у читаоници, али не и за кориштење ван библиотечких просторија.

У погледу заштите она обухвата како правне тако и техничке услове путем микрофилмовања, скенирања и слично. Завичајни фонд ужива законску заштиту која је регулисана Законом о библиотечко-информационој дјелатности, а поближе Правилником о начину и поступку заштите библиотечко-информационе грађе.

Сарадња народних библиотека са установама и школама

Сарадња народних библиотека са установама и школама укључује првенствено локално становништво, а примарни циљ су јој ђаци и студенти. Фондови који су у служби васпитно-образовног система, претежно лектире за наставу српског језика, не пружају корисницима могућност ширег образовања за оне који желе да задовоље специфичне потребе из других области интересовања и истраживања. Рјешење за превазилажење овог проблема је у повезивању школских и народних библиотека које се може остварити у скоро свим сегментима њиховог рада, иако по функцији које су им различите оне се требају допуњавати јер имају заједнички крајњи циљ.

Ученици прва сазнања о завичајности стичу у другом разреду основне школе из наставног предмета природа и друштво. Упознају се са термином „завичај“ и културно историјским знаменитостима свог краја. Током образовања та се област, што се тиче садржаја, шири и захтијева потрагу за новим информацијама. Заједничко дјеловање школа и библиотека огледа се у првим посјетама ђака завичајном фонду

народних библиотека. Библиотекар запослен на одјељењу завичајне збирке би требао бити свестрана особа, комуникативна са развијеним организацијским способностима, јер од ње зависи промоција збирке. Након упознавања са завичајним фондом, дјецџ школског узраста, народна библиотека постаје непресушан извор података и информација те на тај начин пружа подршку образовном систему и даје могућност будућим генерацијама да се баве научно истраживачким радом.

Осим првог и основног заједничког задатка, а то је посјета ђака народној библиотеци, слиједе и друге активности и срадња која се може реализовати а то су:

- литерарни конкурси на тему завичајности,
- организовање књижевних разговора и сусрета са завичајним књижевним, ликовним, музичким и другим ствараоцима,
- радионице (ликовне и музичке),
- драмске секције.

Резултати провођења заједничких активности школа и народних библиотека могу се искористити на тај начин да се формира завичајни кутак у оквиру школске библиотеке у коме би били укључени сви ученици кроз писање литерарних радова. Селекцијом оних најбољих у наредном периоду може се приступити изради зборника ђачких радова. Систематским прикупљањем и пресовањем биљака са локалног терена кроз наставни предмет биологија може се уприличити ботаничка изложба, затим организовати стална поставка руда и минерала пронађених на регионалном нивоу, а у оквиру предмета географија. Из ликовног образовања изложбу цртежа везаних за завичај и други слични садржаји.

Неки од занимљивих примјера Народне библиотеке у Мркоњић Граду и сарадње основних школа са нашег подручја су: израда чланских картица на полеђини којих се налазе слике завичајних писаца, колективна фотографија са заједничког догађаја, цртежи ђака основних школа и слично.

Учешће на заједничким манифестацијама поводом Дана општине представљањем литератних радова ученика, ликовне радионице, изложба поводом Васкршњих празника, партнерски пројекат са невладином организацијом „Срце Пегаза“ на снимању документарног филма „Звуци чекића једног ковача“ (<https://www.youtube.com/watch?v=jpz11wZDU00>) и многобројни други.

У току процеса одрастања и сазријевања дјеца се најчешће први пут сусрећу са школском библиотеком и школским библиотекарима, нарочито у сеоским и мањим локалним заједницама у којим не постоје народне библиотеке. Улога школског библиотекара у овим ситуацијама има кључну улогу у начину конструисања будућег корисника .

У неким школским библиотекама библиотекарски занемарени, баве се другим пословима који нису библиотечки (копирањем, административним пословима и сл.) На овакав начин нису у служби корисника и не теже ка крајњем циљу – ученику. Он као активни учесник друштва, едукован за примање и давање информације, у оваквом случају је оштећен. Запослени у школским библиотекама, првенствено треба да имају исти ниво образовања и стручне спреме као и остали стручни сарадници у настави. Не смије се занемарити улога школског библиотекара који мора бити стручно оспособљен и припремљен за сложену улогу проучавања, развијања читања и писмености, сарађивати са наставним особљем и бити укључен у образовну заједницу. Од доброг школског библиотекара се очекује професионална комуникација, како са дјецом тако и са наставним особљем, те разумјевање корисничких потреба и способност информацијских вјештина.

Како би ученици у што већем броју долазили у библиотеку и користили се изворима које им она нуди, библиотекар их системски мора упознати са активностима библиотеке и услугама које им она може пружити. Због ограниченог садржаја фонда који је најчешће у служби образовног процеса усред чега су ђаци ускраћени у потрази за информацијама, наступа стручност и професионалност библиотекара који их

упућују на друге изворе, а то су народне библиотеке. У том смислу, библиотекари школских и народних библиотека морају бити у балансу и успоставити партнерство у раду. Овдје можемо истаћи разлику између сарадње и партнерства под којим се подразумева да је сарадња нешто повремено, а партнерски однос, планирани и континуирани рад.

Завичајни фондови у библиотекама су затвореног типа, при чему имају архивску функцију. Приступом дигитализацији и интернет презентацији ових фондова омогућава се отвореност према ширем кругу корисника, односно треба да постану дио европског културног и научног наслеђења.

У ери дигиталног доба, потребно је ангажовати све расположиве ресурсе народних библиотека у смислу презентовања фондова у електронском облику како би били доступни ђацима основних и средњих школа. Нове генерације у процесу образовања све више користе електронске књиге и сматрају да им је лакше приступити дигиталном него традиционалном кориштењу грађе.

Након проведене анкете на локалном нивоу неки од кључних закључака су били:

- **бесконечно кориштење** у односу на традиционално кориштење фонда ограничено роком од 14 дана,
- **приступ фонду са више локација на различите начине** (телефони, таблети, рачунари) у однос на традиционални одлазак у библиотеку по књигу у штампаном облику,
- **неограничен број корисника дигиталног садржаја** у односу на ограничен број примјрака у штампаном облику који лимитира број корисника,
- **и једини приступ заштићеној грађи** у односу на стару и ријетку књигу која се не може користити изван оквира установе.

У току пандемије *virusa Covid 19*, online наставе на даљину, дигиталне колекције су биле основни извор информације узимајући у обзир мјере Завода за јавно здравство и редукованог кориштења библиотечких услуга.

Неке од добрих страна дигитализације могу да се покажу на примјерима локалних заједница чији фондови су у протеклом рату страдали, а нису сачувани у електронским облицима. Једна од опљачканих и запаљених библиотека била је и Народна библиотека у Мркоњић Граду. Електронски формати књига су једини начин да се књига трајно сачува од пропадања.

Изласком из оквира завичајности локалне заједнице путем виртуелне библиотеке, може се проширити број посјетилаца који иначе нису корисници, чиме се шири њен социолошки утицај.

Закључак

Добар партнерски однос школских и народних библиотека за промоцију локалне заједнице је представљање завичајне збирке путем годишњица и јубилеја везаних за завичај укључујући туристичке организације и друге институције и установе које доприносе развоју културно- историјског наслијеђа општине у којој живимо и радимо.

Литература:

1. Стаматовић 2004: Д. Стаматовић, Методско упутство за формирање и вођење завичајних фондова у општинским народним библиотекама, *Глас библиотеке* бр. 11.(2004): 15-40.
2. Ристић 1988: Д. Ристић, Могућности повезивања школских са народним библиотекама и стварање јединственог библиотечно-информационог система, *Глас библиотеке* бр. 1. (1988): 15-17.
3. Вранеш 2008: А. Вранеш, Дигитализација завичајних фондова у народним библиотекама, *Глас библиотеке* бр. 1. (2008): 5-25.
4. Дуновић 2014: Т.Дуновић, Некњижна грађа у завичајним фондovima народних библиотека. *Библиотекарство Српске* бр. 5. (2014): 22-30.

NATIVE FUND – STEP AHEAD (COOPERATION WITH CHILDREN’S DEPARTMENTS IN SCHOOLS)

Abstract: Systemically collected, arranged and processed library material, which in its content refers to the homeland - historical, political, economic and geographical, material that was printed in that territory and whose authors are connected to it by birth, creativity and life, builds native collection of a city. The native fund of national libraries can be considered the oldest form of organizing library funds and as such represents a local mandatory copy and part of the national fund. The cooperation of public libraries with institutions and schools involves primarily the local population, and its primary goal is pupils and students.

Keywords: native fund, national library, school library, local community promotion, digitization, cultural and historical significance, education.
